

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Bibliotheca Smithiana, Seu Catalogus Librorum D. Josephi
Smithii Angli Per Cognomina Authorum Dispositus**

Pasquali, Giovanni Battista

Venetiis, 1755

Praefationes, Et Epistolae Appositae Voluminibus

urn:nbn:de:gbv:45:1-844

PRÆFATIONES, ET EPISTOLÆ
APPOSITÆ VOLUMINIBUS

Anno, loco, & Typographo prorsus destitutis.

XENOPHON DE CYRI PÆDIA.

VERTENTE PHILELPHO.

*Francisci [1] Philelphi Præfatio in Xenophontis Libros de Cyri Pædia
ad Paulum Secundum Pontif. Max.*

DIU mihi multumque cupienti aliquid ad te scribere, PATER BEATIS-
SIME, quod vel observantia in te mea, vel acerrimo tuo gravissimo-
que judicio dignum posset jure existimari; Xenophon ille Socraticus, qui
non minus ob nitorem & suavitatem orationis, quam ob doctrinæ magni-
tudinem atque præstantiam, Musæ Atticæ meruit cognomentum, tempesti-
ve sese in octo his libris obtulit, qui de Cyri Perfarum Regis & vita &
institutione, quam Græci pædiam vocant, inscripti sunt. Quid enim ad
summum christianæ totius & religionis & reipublicæ Principem, Paulum II.
Pontificem Maximum, scribi a Francisco Philelfo convenientius poterat,
quam de sapientissimi unius & clarissimi Principis rebus gestis & discipli-
na? Etenim cum tria sint gubernandæ reipublicæ genera, populi, optima-
tium, regis; quis ambigat hunc Principatum ceteris antecellere, qui sub
unius præstantissimi viri sapientia & virtute sit constitutus? Scimus huma-
na studia nostra omnia ad finem quendam, ut appetitum bonum referri o-
portere. Ita navis gubernator portum sibi proponit, quem ubi attigerit,
conquiescit. Ita Medicus ipse bonam valetudinem; ita persuasionem Ora-
tor; ita Imperator victoriam suam sibi finem statuit. Eadem quoque ra-
tione in civitate administranda, ad civium concordiam, quietem, felicitatem
nostri cogitatus sunt omnes & consilia referenda. At hujusmodi civita-
tis statum quis omnium est qui nesciat multo & facilius & melius ab uno,
quam vel ab omnibus, vel a pluribus & parari & servari solere? Nam ne-
que optimates, nec populus universus bene & pro dignitate rempublicam
gerant, ubi minus inter se conveniant; quippe qui illorum similes sint fu-
turi,

[1] Latet annus, & cum anno locus & Typo-
graphus Editionis. Verum ante annum MCCCC-
LXVIII. sive Romæ, sive Mediolani, (quod non
satis mihi constare libens fateor) præctam fuisse
evincit Epistola ejusdem Philelphi ad Herm. Bar-
bar. Antistit. Veronen. eodem anno data, in qua
scripserat: *Quod ille (nempe Paulus II.) mee
observantia munus quam habuerit gratum, illud
est dilucidum argumentum, quod aureos quadrin-
gentos dono ad me dedit, scilicet pro Cyri Pædia*

versione. Neque attendendus, quisquis tandem is
fuerit, qui ad calcem hujusce Præfationis in veteri
Editione versionis istius a Cl. Zeno in vol. 1. Vol-
sian. p. 293. memorata, adnotaverit *Philelphum*
labori suo imposuisse *extremam manum ad XI.
Kal. Octobres Ann. a nativ. Chr. 1471.* De loco
Editionis nostræ Cl. Maittaire, est in expedien-
dis hujusmodi negotiis, sagacissimus, nullum
quod viderim ausus est proferre judicium.

tari, qui Euxino in pelago singuli pro suo arbitratu in diversa agere navim pergant. Enavigent autem quam facillime, si una mente, unoque consensu omnes simul eodem agere contenderint. Sic ibidem ea civitas optime gubernetur, in qua nulla fuerit dissensio, idemque consensus. Hunc vero qui diligentissime sunt secuti & in optimatum, & in populi ditione, regium tamen quodam modo Principatum representare & jampridem elaborarunt, & hodie elaborant. Nam & Venetorum Senatus, qui ex optimatibus constat, Ducem creat; & Florentinus populus Vexilliferum Justitiæ. Apud Romanos quoque Senatus Principem delegi solitum viri disertissimi prodidere. Sic Publium Cornelium Scipionem illum cognomento Africanum bis & iterum aliis temporibus Principem, Senatus, Censores alii & alii legerunt. Sic in extremis reipubl. casibus dictatorem per sæpe constitutum audimus, qui verbo fortassis a Rege multum, re autem nihil differebat omnino. Quod si vel in optimatum, vel in multitudinis potestate nulli rei magis, quam uni eidemque omnium voluntati atque consilio studetur: quanto id facturus sit unus facilius & perfectius, qui cum solus sit in regendo, neminem habet, a quo possit dissentire? Itaque non absurde videtur Lycurgus illi respondisse, a quo esset hortatus, ut Lacædemone populi potentatum faceret: fac, inquit, tu primus istum domi tuæ: perinde quasi monere Lycurgus voluerit, nullam prorsus societatem recte administratum iri, in qua plures velint excellere. Paulatim enim serpit tum avaritia, tum ambitio, quæ perniciosissimæ duæ pestes cum in omni multitudine, tum in civitatibus maxime jura divina omnia humanaque pervertunt. Quare quod modo dicebatur, multo est & tutius & præstantius ab uno quodam rempubl., quam a pluribus gubernari. Nam unum quendam Principem & sapientem & bonum fuisse nonnunquam legimus. Idem vero aut de omnibus optimatibus, aut de universo populo non facile sit dicendum. Magnum Atheniensium fuit imperium, majus Carthaginiensium, & omnium maximum Romanorum. Sed quando vel Romani, vel Carthaginienses, Atheniensesve aut in optimatum, aut in populi principatu tanta sunt usi benignitate fortunæ, ut minus inter sese mutuis odiorum incendiis conflagrarent? Etenim qui fieri potest, quominus inter multos aliqui sint vel pauci, qui veluti pestifer quidam morbus universi corporis validitudinem vitient? Nam sub uno quodam, qualem & loquimur, & optamus, sapientissimo justissimoque Principe, ea est vitæ jucunditas viris virtute præstantibus, ut nihil neque optatius queat, neque beatius excogitari. Tales vero permultos aliis temporibus atque aliis extitisse dinumeremus, sed illum in primis, quo neminem protulit natura omni virtutum omnium numero perfectiorem magisque absolutum C. Julium Cæsarem: qui primus, quod adhuc perdurat, regium Romanis post sedatas seditiones, furoresque civiles, & constituit & stabilivit Imperium; dein post curriculum temporis Trajanus, duoque Antonini, & Pius, & philosophus Marcus secuti sunt singulari laude digni. Nec multo post Alexander Severus, & cum iis Constantinus, qui novam Romam Constantinopolim condidit: tum alii plures viri magni atque perillustres. Vidimus etiam, atque cognovimus tempestate nostra & Philippum Mariam Mediolanensium Ducem, & Alphonsum, qui non multo post Philippi obitum naturæ concessit, Alphonsum Regem, duos profecto nobilissimos Principes. Quid enim meminero maximos Ecclesiæ Romanæ Pontifices, quorum majestate & divinum & humanum continetur imperium? Prætereo brevitatis gratia superiores illos, qui sunt viri prope innumerabiles. Quid desiderabatur ad omnem

nem excellentiæ gloriam vel in Eugenio IV. avunculo tuo, vel in Nicolao V, qui Eugenio successit in Pontificatum? Nam de ipso te loquor eo verecundius, quia verillima etiam laudatio coram habita assentandi suspitione haud vacat omnino. Sed unum certe præterit neminem, eum esse Paulum II. Pontificem Maximum, qui ad vitæ integritatem & sanctimoniam tanta sit animi sapientia ac robore, ut solus Italiæ pacem, quam inclytus ille Princeps Franciscus Sphortia maximis laboribus periculisque pepererat, languentem jam post illius obitum poeneque interemptam recreet, reficiat, & vivaciore quodam sensu afficiat, & eo robore muniat, ut nullas hominum vires, nullas vereatur insidias. Itaque unus quoque Paulus II. ostendit, quam sit optandum unius Principis optimi, moderatissimique imperium, & quam reliquis quibusque principatibus præferendum. Præterea mens humana cum Dei ipsius mente, ad cujus imaginem & similitudinem est creata, debet convenire. Sed quemadmodum naturam a mente divina emanasse constat, sic etiam artem ab humana perspicuum est oriri. Omnis autem naturæ principatus non pluribus, sed uno quodam Principe definitur. Sic unarius numerus ea ratione pluribus anteponitur numeris, quoniam plura ab uno sint, non autem contra. Sic omnis motus superior & inferior a primo motore uno proficiscitur. Sic omnia corporis membra motum a corde tanquam a principe probatur accipere. Sic universo corpori præest animus. Sic ipsa ratio partibus animi præsidet. Sic uni sapientiæ tanquam reginæ cuidam omnes ceteræ virtutes & actionis & morum subiciuntur. Quod si natum etiam sit, ut & quæ sunt, omnia Deus unus digerat certo ordine, & totam hanc mundi machinam atque ornatum Deus idem negat atque moderetur; cui dubium esse debet unius viri prudentis & optimi imperium industria arteque humana, quæ naturæ est & cognata & imitatrix, sapientissime simul, saluberrimeque constitui atque propagari? Quam quidem sententiam amplexus poetarum ille nobilissimus Homerus ita Ulysses loquentem facit: multorum imperium mala res est, unius esto Deus, & rex unus, statuit quem rector Olympi. Quid quod græves etiam ipsas suspici licet, quæ natura duce, cum secant volatu aera, veluti alio tracturæ, unam sibi per vices præviam habeant, cujus iter miro quodam ordine sequuntur reliquæ? Nonne insuper videmus, apes quodam quasi naturæ persuasum unum sequi principem, eidemque parere? Quid igitur homines ipsi faciant, quorum mente nihil est post Deum neque pulchrius, neque melius? præsertim cum sapiens ignoret nemo, quæcumque plura ad unum quoddam referuntur, huic ea subesse oportere. Ita universa domus patrifamilias, ita vivus vicario, ita civitas Principi uni jure subjecta est. Non igitur fortasse vitio dandum est Alexandro Macedonum Regi, quod Dario secundum jam victo, qui ei polliceretur & filiam uxorem, & talentum triginta millia, & Asiæ regnum ex æquosidendum secum, responderit, neque terram duos Soles, neque Asiam capere duos Reges. Ad quid aliis aut exemplis aut rationibus opus est, quandoquidem constat, Christum optimum maximum, & ipsum Deum, & summi Dei illius filium, qui ea lege primum creavit hominem, ut ceteris cunctis animantibus præesset, illo se tempore humanitati conjungere voluisse, quo princeps unus Cæsar Augustus universo terrarum orbi imperitabat; quique præterea, quanti ducendus esset unius principatus, vel hoc declaravit argumento, quod & ipse principem gessit, dum fuit inter homines, & rex ab hominibus reversit in Cælum. Nec multo prius quam fuerat excessurus e vivis, delegit unum e discipulis suis Petrum, pri-

primum tuæ ipsius Apostolicæ Sedis præfulem, cui præcipuum jus tradidit & ligandi super terram, & solvendi quod vellet. Quando ergo unius imperium, sive finis ipsius, sive principii causæ natura consideretur, & populi præstat & optimatum ditioni, de hoc non inepte gravissimus philosophus Xenophon præcepturus unum sibi delegit Regem, in quo summa omnia esse voluerit, quæ ad constituendum, amplificandum, tuendumque & propagandum in posteritatem imperium pertinerent. Ita enim quæ de regia institutione & disciplina præcepta traditurus esset, gratiora legentibus fore censuit, si unius moderatissimi justissimique Regis vitam, atque res gestas tanquam exempla quædam protulisset in medium. Talem vero Cyrum propterea esse voluit, quoniam per ea tempora alius occurrerat nemo, cujus nomen apud Græcos haberetur illustrius. Nam Liber pater & Hercules est clarissimi extiterunt; eorum tamen res gestæ fabularum loco ducebantur. Idem & de Sesostris Ægyptio, & de Tearcone Æthiope, quos ad Europam usque magnis cum viribus processisse fabulantur, tenendum est. Eadem ratione Nabuchodonosorum, qui apud Chaldaeos claruit, majorem quam Hierusalem gloriam consecutum, qui asseverant, non plus suis inventis auctoritatis vendicant, quam qui volunt Sdathysum Scytharum Regem post magnam Europæ partem subjugatam, ad Ægyptum usque Asiam discursisse. Namque Nabuchodonosorum & ad columnas usque impetum fecisse, & ex Hispania in Thraciam ac Pontum exercitum egisse volunt. Romani vero erant adhuc minus cogniti. Potuisset profecto Xenophon, & id recte quidem ac vero, desumere sibi ad scribendum Mosen Moseique res gestas: qui, ut Philo Judæus est auctor, & rex præstantissimus fuit, & prudentissimus legum lator, & sacerdos innocentissimus. Sed id fortassis ob eam rationem ab illo factum non est, quod res Hebræorum nondum satis increbuerant apud Græcos. Præterea quo illud hominum genus erat gloriosius apud Deum, eo apud gentilitatem ducebatur obscurius. Itaque in uno Rege Persarum Cyro ea inesse omnia facit Xenophon, quæ in Principe justissimo ac summo inesse debent. Hosce autem octo Xenophontis libros, eo studiosius ex græcis latinis reddidimus, quod quædam Poggii scripta habentur a nonnullis in manibus, quæ ille quandam veluti per Epitomen existimatur ex eodem hoc Xenophonte interpretatus: quippe qui libros octo in sex redegerit volumina. Sed istiusmodi compendium cum neque orationem complectitur Xenophontis, neque sententias loquitur; nam ex quoque infinitis in locis mutata, depravata, vitiataque sunt; occurrere volui tantæ indignitati, ne tanta fieret non modo Græcis, sed nostris item injuria: non absurde futurum judicans, sin minus propulsassem, quam possem, injuriam, ut merito ipse quoque injustitiæ reus fierem. Totos igitur hos libros octo de Cyri pædia ita sumus interpretati, ut, quantum mea fert opinio, nihil in his desiderandum sit, quantum scilicet ad emendati justique interpretis munus attinet. Non enim sim adeo impudens, ut velim me a quoquam existimari ita eleganter & perpolite sonoram illam ac suavem Xenophontis orationem expressisse, ut etiam ipse Musa Attica debeam appellari. Præsertim cum & aliud sit aliorum inventa interpretandi, & aliud nostra scribendi munus; quod in his & amplificando & exornando, mutandoque & addendo, atque castigando pro arbitrio vagari licet. Sed in alienis cum sententia ubique servanda est, tum nunquam ab oratione divertendum, quoad ejus queat apte & accommodate fieri. Aliena inquam & Socratici Xenophontis inventa sumus interpretati, non nostra scripsimus. Neque